

**УТВОРЕННЯ ДЕВЕРБАЛЬНИХ КАУЗАТИВНИХ ДІЄСЛІВ
ЗА ДОПОМОГОЮ ІНФІКСА –IZ (НА МАТЕРІАЛІ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ)**

У статті проаналізовано інфіксальний спосіб утворення девербальних каузативних дієслів в сучасній іспанській мові.

Ключові слова: девербальні каузативні дієслова, інфіксація.

This article analyses the infixal method of causative verb formation in modern Spanish.

Key words: *infixal causative verbs, infixation.*

На сьогодні мовознавство спрямовує свій дослідницький вектор на вивчення мовних одиниць різного лінгвістичного статусу, поєднаних функцією вираження певного змісту. У зв'язку із цим **актуальність** обраної теми пов'язана з вивченням засобів вираження об'єктивного змісту, зокрема особливостей маніфестації каузативності в сучасній іспанській мові, насамперед, похідними каузативними дієсловами. **Метою** цієї наукової розвідки є розкриття специфіки утворення девербальних каузативних дієслів за допомогою інфіксації. **Предметом** є девербальні каузативні дієслова іспанської мови. КД (каузативні дієслова) утворюються від інших дієслів за допомогою словотвірних засобів. Такі похідні віддієслівні утворення називаються девербальними КД [4]. Творення девербальних КД може відбуватися на основі вже існуючих КД, перехідних дієслів, неперехідних дієслів за допомогою афіксів.

У синхронічному аналізі похідні дієслова класифікують за безпосереднім (*derivación verbal inmediata*) та опосередкованим (*derivación verbal mediata*) дериваційним процесом [10, с. 579]: у першому процесі, якщо твірна основа закінчується на голосну, вона випадає (*alegr(e)-ar*), у другому – між коренем та дериваційним афіксом розміщується інтерфікс (інфікс) типу *pálid(o)-ec-er*, *escos(o)-e-ar*. Деякі сучасні граматики, слідом за Королівською Академією Наук, розглядають інтерфікси (інфікси) як частини дериваційних суфіксів [2, с. 69–70; 5, с. 41; 10, с. 579]. Це спрощене пояснення сприймається нами лише частково, тобто в нашому дослідженні ми розглядаємо інфікс –*iz* окремо тільки в разі створення девербальних каузативних дієслів, в інших випадках ми розглядаємо дериваційні суфікси –*izar*, –*ecer*, –*ificar*, –*uar*, –*ear* тощо у відприкметникових та відіменникових дієсловах.

Як свідчить Королівська Академія Наук, утворення девербальних КД від уже існуючих проходить за схемою *N-ar ~ N-iz-ar* (*uniformar – uniformizar*) та пояснюється різницею в контекстах (пряме / переносне значення), а також різними додатками: *acaramelar un postre = caramelizarlo*, але в значенні *acaramelarse una pareja* вживається тільки перше дієслово [10, с. 624]. Порівняймо також *centralizar un servicio* та *centrar un asunto*; *liberar a una persona de una carga* та *liberalizar una actividad comercial*; *regularizar una situación ilegal o administrativa* та *regular un horario comercial etc.*

До словотвірних афіксів, окрім суфіксів, як ми вже зазначили, належить також інфікс (лат. *Infixus* – вставлений). Він розміщується всередині слова (дієслова) або його кореня для формування похідних слів (дериватів) чи складених слів; синонім – *interfijo* [3, с. 98; 8, с. 235]. Треба визнати, що інфікс в іспанській лінгвістиці розглядався як афікс, що не існує, а якщо навіть визнається його існування, то він є позбавленим значущості; якщо він існує й несе значення, то його співвідносять із суфіксом чи з суфіксальним комплексом –*iz + -ar* [6, с. 101]. Часто інфікс виживається як синонім інтерфікса, інакше кажучи, інтерфікс включає в себе багато найменувань, серед яких: інфікс, кінцевий афікс,

другорядний афікс (суфікс), вставлений склад, дериваційний елемент, зв'язка, елемент зв'язку, перехідний звук, вставлений приголосний, некінцевий суфікс, двофікс, ланцюг суфіксів, подвійний суфікс, розширений суфікс, посилений суфікс, подовження [9, с. 105–187; 8, с. 235], але, як бачимо, серед усіх цих назв інфікс стоїть на першому місці. Н. Д. Арутюнова розрізняє інтерфікс та інфікс, на її думку, перший не входить у систему регулярного афіксального словотворення та позбавлений регулярної семантичної та граматичної функції; другий асоціюється з назвою власне дериваційних морфем та зазвичай його відносять до семантичних вставок в основу слова, тобто всередину лексеми [1, с. 49–52]. В іспанській мові нараховується більше 250 комбінацій із суфіксами та дієслівними флексіями [1, с. 50]. При цьому визнається їхня роль у формуванні дієслів, хоча й не всі з них мають каузативне значення.

В іспанській мові дієслівний інфікс має характеристики, унікальні за своєю природою (морфемної з точки зору семантики), формою (структурованою та змінною), функцією (модифікуючою з точки зору семантики кореня) та позицією (усередині дієслівної основи між коренем і тематичним голосним) [6, с. 101]. Таким чином, іспанський дієслівний інфікс є афіксом, морфемою-зв'язкою, яка розміщується в дієслівній основі між коренем та тематичним голосним. Він не є суфіксом, ані частиною флексії (закінчення), але є так званою суб-морфемою, яка трансформує корінь дієслівної основи, його функція – семантично модифікувати цю основу, і, у поєднанні із суфіксом та флексією, утворити нове дієслово [6, с. 101].

Л. Імас свої дослідження присвятив саме вивченню каузативного інфікса *-iz* в іспанських дієсловах. Він стверджує, що в дослідженнях сучасної лінгвістичної типології визнається існування інфікса в мертвих та живих мовах як важливого елементу деривації, особливо стосовно дієслів. На його думку, раніше існування інфікса ігнорувалося, або ж його відносили до інтерфіксів чи суфіксів [7]. Через просторове обмеження дослідник рекомендує зосередитися на інфіксі *-iz* із каузативним значенням, який найчастіше розглядається як частина суфікса. Цей інфікс розташовується всередині основи первинного дієслова між коренем і тематичним дієслівним голосним, виконуючи тим самим семантично-дериваційну функцію.

Було доведено грецьке походження інфікса *-iz* [6, с. 104]. Грецькі дієслова, трансформуючись за допомогою вказаного афікса, можуть бути відприкметниковими та відіменниковими, перехідними та неперехідними. Такий тип еллінізмів (запозичень із грецької мови) спочатку перейшов у латину, де афікс трансформувався в *-isso* (*-issare*), пізніше був адаптований у форму *-izare* [6, с. 104–105]. Отже, якщо говорити про афіксальну деривацію, не можна уникнути факту, що іспанські афікси, у своїй більшості (за винятком оцінних суфіксів, які походять від латини), мають грецьке походження та переходять до іспанської через латину [6, с. 105].

Л. Імас робив спроби встановити повний комплекс дієслівних поєднань, які складаються з немаркованого інфіксом дієслова та похідного, утвореного за допомогою інфікса *-iz*. Дослідник мав на меті вказати на те, що 1) інфікс розміщується між коренем та тематичним голосним усередину дієслівної основи, яка є єдиним лінгвістичним цілим; 2) інфікс – це вставлення всередину вже існуючого дієслова. Для створення таких дієслівних пар необхідно, щоб обидва дієслова (за винятком відприкметникових та відіменникових дієслів, утворених за допомогою каузативного суфікса *-izar* або парасинтетичних формувань) походили від однакової основи – як фонологічної, так і семантичної [6, с. 109].

Таке зауваження було зроблено через наявність дієслів, які походять тільки від однакової омонімічної фонологічної основи, але не семантичної (*escandal-a-r* та *escandal-iz-ar*; *sincop-a-r* та *sincop-iz-ar*), через що вони не можуть утворювати зазначені дієслівні поєднання та не входять у список прикладів немаркованих і маркованих каузативним інфіксом дієслів, складений дослідником [6, с. 110–113]. Також Л. Імас відкидає дієслова *centr-a-r* та *central-iz-ar*, оскільки вони мають віддалену фонологічну та семантичну

основу, тобто перше дієслово – відіменникове, а друге – відприкметникове [6, с. 109]. У працях іспанських учених знаходимо обґрунтовані висновки умов існування дієслівної морфологічної каузативності, які є вагомими для нашого дослідження [6, с. 115]:

1. Наявність інфікса *-iz* (маркера у цьому випадку) всередині дієслова.
2. Наявність дериваційної семантики зміни стану дієслова.
3. Вираження дієсловом двох подій (каузуючої та тієї, що каузується): 2-га подія існує з причини 1-ої.
4. Транспозиція суб'єкта каузуючої події по відношенню до об'єкта події, що каузується.
5. Передача енергії від суб'єкта до об'єкта в глибокій чи поверхневій формі дієслова зміни стану.
6. Постійність або поступовий перехід об'єкта каузуючої події у стан, що каузується.
7. Наявність суб'єкта та об'єкта каузуючої події та централізація події.
8. Додавання аргумента, що є каузатором події, вираженого дієслівною основою.

Отримані Л. Імасом результати складених пар 70 форм немаркованих дієслів та їх відповідних похідних варіантів за допомогою інфікса *-iz* (їх взято за 100%) можуть бути представлені таким чином [6]: а) 54 марковані інфіксом форми, тобто 77,1 % відображають семантичне значення каузативності; б) із цих 54 маркованих форм 11, тобто 20,3% несуть у собі каузативне значення без відповідного каузативного паралелізму з немаркованим інфіксом дієсловом, від якого вони походять; в) з іншого боку, із цих 54 маркованих дієслів 44, тобто, 80,0% мають каузативне значення, як і їх немаркована пара; г) з 44 маркованих форм, що вміщують та поділяють значення каузативності зі своєю немаркованою парою, 57,6% належать, власне, до дієслів лексичної каузативності. Такі зіставні дані немаркованих інфіксом і маркованих дієслів підтверджують семантичне каузативне значення інфікса *-iz*.

Таким чином, з усього викладеного, можна зробити такі **висновки**: по-перше, визнається існування дериваційного інфікса *-iz* в іспанській мові, по-друге, визначено каузативне значення інфікса *-iz*. Уточнімо, що в нашому дослідженні ми розрізняємо дериваційний каузативний суфікс *-izar*, завдяки якому утворюються відіменникові та відприкметникові каузативні дієслова, та власне інфікс *-iz*, за допомогою якого утворюються девербальні (переважно каузативні) дієслова. **Перспективним** видається подальше дослідження шляхів та механізмів утворення похідних каузативних дієслів на основі інших лексико-граматичних категорій як-то прикметників, іменників, прислівників тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Проблемы морфологии и словообразования: (на материале испанского языка) / Н. Д. Арутюнова. – М.: ЗНАК, Studia Philologica, 2007. – 288 с.
2. Иваницкая А. А. Практическая лексикология испанского языка [Учебное пособие] / А. А. Иваницкая. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Высшая школа, 1989. – 183 с.
3. Розенталь Д. Е. Словарь-справочник лингвистических терминов / Д. Е. Розенталь, М. А. Теленкова. – М.: Просвещение, 1985. – 399 с.
4. Ступак І. В. Похідні атрибутивні каузативні дієслова в німецькій та українській мові // І. В. Ступак // Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка. – 2010. – № 20 (207), Ч. І. – С. 119–128.
5. Чернявски де Богдан Э. Лексикология испанского языка [Учебное пособие] / Чернявски де Богдан Эльса. – М.: Астрель, 2009. – 127 с.
6. Ladislao Imaz Fz. El infijo causativo en el verbo español, gujarati y euskera [Електронний ресурс] / Fz. Ladislao Imaz // Revista de investigación lingüística. Vol. 9, – P. 99–146. – Режим доступу до статті: <http://revistas.um.es/ril/article/viewFile/5481/5371>
7. Ladislao Imaz Fz. The causative infix in Spanish verbs [Електронний ресурс] / Fz. Ladislao Imaz // ELUA. – P. 253–274. – Режим доступу до статті: http://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/6106/1/ELUA_19_13.pdf

8. Lázaro Carreter F. Diccionario de términos filológicos / Fernando Lázaro Carreter. – Madrid: Gredos, 2008. – 443 p.
9. Malkiel Y. Los infijos hispánicos. Problema de lingüística histórica y estructural / Y. Malkiel // Estructuralismo e Historia II [ed. Miscelánea Homenaje a André Martinet]. – Canarias: La Laguna, Biblioteca Filológica, Universidad de La Laguna, 1958. – P. 107–187.
10. Real Academia Española. Nueva gramática de la lengua española. Tomo I: Morfología. Sintaxis / RAE. – Madrid: Espasa, 2009. – 1960 p.